

„Agent“, který střílel

Život a smrt studenta Lubomíra Koukala

PETR MALLOTA

Lubomír Koukal, popravený v prosinci 1951, byl jedním z tisíců lidí, kteří opustili nesvobodné Československo a hledali štěstí na Západě. Jeho kroky vedly v lednu 1951 do uprchlického tábora v rakouském Salcburku, odkud hodlal se svou snoubenkou cestovat dále. Učinil však osudnou chybu, když se po třech měsících rozhodl vrátit zpět, aby požádal rodiče své vyvolené o finanční prostředky, které oba mladí lidé potřebovali pro uskutečnění svého plánu. Skončil jako mnozí jiní v rukách bezpečnostních orgánů, přičemž okolnosti jeho zatčení byly tragické – mrtvý a těžce zraněný příslušník Sboru národní bezpečnosti. Jeho případ byl v minulosti záměrně ideologicky interpretován jako praktická ukázka zvrhlosti Američany vysílaných „agentů-chodců“ a naproti tomu statečnosti a sebeobětování členů represivních složek komunistického státu. Skutečnost je však samozřejmě složitější a v mnoha ohledech tomuto výkladu zcela odporuje.

Ráno 2. dubna 1951 přijel krátce po půl osmé na poněkud ospalé nádraží ve Veselí nad Lužnicí osobní vlak č. 1603 od Třeboně. Kolemjdoucí si nevšimli ničeho podezřelého, obvyklý hlouček cestujících se rychle rozptýlil, jen o něco později vystoupil na nástupiště mladý muž v tmavém obleku, v klobouku a s aktovkou v ruce. Když došel k poslednímu vagonu stojící soupravy, byl dvěma příslušníky SNB zastaven a vyzván, aby se legitimoval. Dotyčný tak učinil, ovšem předložené doklady uniformované policisty neuspokojily, a tak ho vyzvali, aby se s nimi odebral do kanceláře nádraží. Několik minut poté se odtamtud ozvalo několik výstřelů a křik.

Josef Čech, návěštný dozorce, který tam právě tehdy mířil za svou práci, situaci popsal takto: [...] *když přijel osobní vlak z Českých Velenic do Veselí n/Luž., jsem byl na nástupišti, kde jsem sledoval příjezd vlaků, avšak neviděl jsem nikoho z příslušníků SNB, že by nějakého muže vedli do dopravní kanceláře. V téže době, kdy jsem dlel na nástupišti vyběhl z dopravní kanceláře nějaký zaměstnanec ČSD, který křičel na nástupiště „Chlapi poďte honem v přednostenské kanceláři se střílí a někdo křičí o pomoc.“ [...] Vběhnul jsem do přednostenské kanceláře, kde jsem viděl, jak u dvěří leží šstržm. Kronika a stržm. Vančura jak se snaží vyrazit pistolí nějakému civilistovi z ruky.¹ Co*

Lubomír Koukal

Foto: NA

1 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, zápis o výpovědi svědka Josefa Čecha z 2. 4. 1951. (V této i v všech následujících citacích zachováváme původní pravopis pisatelů včetně hrubých chyb.)

se tehdy ve Veselí nad Lužnicí vlastně stalo a kdo byl onen ozbrojený civilista, kterému střelba vynesla o několik měsíců později smrt na komunistické šibenici?

STRUČNÝ ŽIVOTOPIS

Lubomír Koukal, hlavní aktér tragického incidentu, se narodil 8. února 1925 v moravské Mohelnici (tehdy okres Zábřeh) v živnostenské rodině. Jeho otec Bedřich, který tam měl v pronájmu hostinec, zemřel již v roce 1931 na tuberkulózu a rodina se posléze odstěhovala do Strašic u Rokycan, kde matka Božena, rozená Pechová, pokračovala v provozování hostinské živnosti, o hostinec však v době hospodářské krize přišla. Zde se podruhé provdala a následně se rodina odstěhovala do Rakovníka, protože Koukalův nevlastní otec tam pracoval jako číšník. Později se všichni stěhovali ještě jednou, a to do Kroměříže. Lubomír Koukal měl tři sourozence: staršího bratra Ladislava, mladší sestru Dagmar (prov. Sušilovou) a nevlastního bratra Miroslava Janíka, který po převzetí moci komunisty odešel ještě v roce 1948 ilegálně za hranice a skončil až v daleké Austrálii.

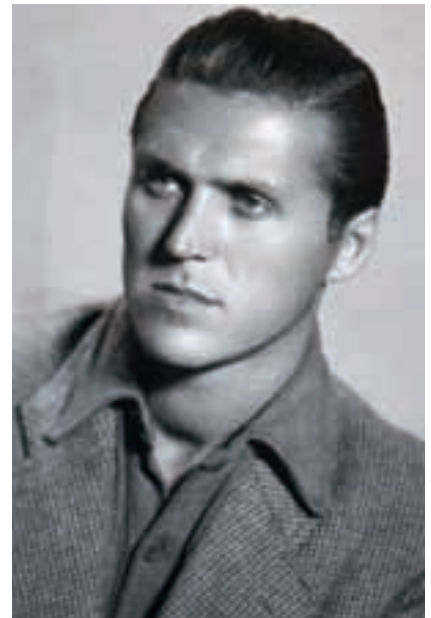
Po vychození obecné školy ve Strašicích začal Lubomír v Rakovníku navštěvovat reálné gymnázium, avšak dokončil ho až po válce v Kroměříži. Od února 1944 byl totiž totálně nasazen do Německa, v srpnu se pak vrátil do protektorátu a pracoval jako pomocný dělník ve vojenském skladu v Kroměříži. Po maturitě se zapsal na Vysokou školu hospodářských věd v Praze, k jejímuž dokončení mu zbývalo v roce 1950 absolvovat pouze závěrečnou státní zkoušku. Jelikož mu ale v únoru 1950 vypršelo stipendium, začal si přivydělávat jako pomocný dělník. Politicky nebyl nijak organizován, stal se pouze členem Československého svazu mládeže (ČSM), avšak šlo o členství ryze formální.

Jeho smutný osud se začal odvíjet během vysokoškolských studií. Prá-

vě tehdy totiž potkal ing. Tomáše Chrzanovského, který na Vysoké škole hospodářských věd působil jako asistent národního hospodářství. Oba muži se blíže poznali až později, někdy v roce 1950, když Koukal kontaktoval Chrzanovského ve věci jakýchsi učebnic (Chrzanovský již tehdy na škole nevyučoval). Od té doby se začali navštěvovat častěji, student Koukal začal docházet do bytu Chrzanovského, ten zase na koleje v Křižíkově ulici v pražském Karlíně, kde první jmenovaný bydlel. O deset let starší Chrzanovský byl podle všeho společenský člověk, o čemž svědčí i to, že ve svém bytě občas pořádal se svou ženou Věrou večírky pro známé. Možná by byl tento fakt natolik banální, že by ani nezasluhoval zmínky, kdyby se na jednom takovém setkání Chrzanovský neseznámil s dalším protagonistu našeho příběhu, učitelem tělocviku Ladislavem Novákem. Když pak na jednom večírku poznal nového Chrzanovského přítele i Koukal, byl „trojúhelník“ Koukal-Chrzanovský-Novák kompletní. Aniž by to kdokoli z této trojice tušil, jejich osudy měly být příštích dvanáct měsíců spjatý víc, než jim bylo milé.

KOUKALOVI PŘÁTELE

U Tomáše Chrzanovského a Ladislava Nováka se na chvíli zastavme. Jejich pouhý životem byla v mnoha ohledech odlišná, ovšem v jedné důležité věci stejná – oba se dostali do osidel Státní bezpečnosti. Jak k tomu došlo? Tomáš Chrzanovský vystřídal po odchodu z vysoké školy několik zaměstnání, vesměs blízkých jeho profesi. Na konci dubna 1949 však odešel (nebo spíše byl odejit) z místa úředníka obchodněpolitického oddělení společnosti Centrotex a byl donucen přijmout zřejmě nepřilíš dobře placené místo výpomocné kancelářské síly u firmy Douděra v tehdejší Praze VII. Tehdy ho ve vinárně Zadar na Petřském náměstí v Praze oslovili stálí hosté, Jugoslávci, kteří Chrzanovského zasvětili do své ilegální činnosti – pašování zboží z Českoslo-

Tomáš Chrzanovský

Foto: NA

Ladislav Novák

Foto: ABS

venska do Rakouska. Chrzanovský se přidal, ovšem během výpravy dne 13. srpna 1949 byl zatčen rakouskými četníky a odsouzen k sedmi dnům

vězení za nedovolené překročení státní hranice.²

19. srpna 1949 ho Rakušané předali na velitelství Rudé armády v Sankt Pöltenu, odkud byl po několika dnech vrácen do Československa, do rukou Krajského velitelství Státní bezpečnosti v Budějovicích. Následující týdny dlel ve vyšetřovací vazbě u Okresního soudu v Praze na Karlově náměstí. 29. listopadu 1949 byl rozhodnutím soudce propuštěn na svobodu. StB na něj ovšem nezapomněla.

Ladislav Novák, narozený 18. září 1922 v Chlumu u Třeboně, doputoval do náruče StB poněkud jinými cestami než jeho známý. Přitom se do jejího hledáčku dostal vlastní neopatrností, či snad můžeme při znalosti tehdejších poměrů říci: kvůli nepochopitelnému hazardu. Jak jinak lze označit jeho vystupování ve třídě Základní odborné školy dřevodělné v Ondříčkově ulici v Praze, kde ke svým žákům pronášel otevřeně kritické poznámky týkající se stávajících poměrů? Již 8. května 1950 tak byla StB informována [...] o provádění podvratné propagandy učitelem tělocviku Novákem,³ která měla spočívat v tom, že po návštěvě referenta Československého svazu mládeže na škole nabádal učně, aby žádný do ničeho nespíchal, že za tři měsíce se všechno změní, že on sám byl komunistou až do roku 1942, avšak když prý poznal, jak je nesprávný postup KSČ, tak vystoupil a nikomu nedoporučuje, aby do této vstupoval.⁴ Jak se dalo předpokládat, udal ho právě jeden z jeho posluchačů, jímž byl jakýsi Mirek Beneš, charakterizovaný ve zprávě StB jako

[...] spolehlivý informátor, u kterého je možno si tyto věci ověřit.⁵ Navíc se nebojácný učitel začal ve stejnou dobu zajímat i o poměry v západním Německu, přičemž si počínal podobně nešťastně, když se obrátil na učně Vladimíra Lipše, o němž věděl, že tam jistou dobu ilegálně pobýval. Toho přímo ve škole přesvědčoval, aby své zážitky přišel sdělit k němu do bytu jeho známým. Lipš nakonec po krátkém váhání a po poradě se svým kamarádem vše oznámil předsedovi ČSM Pánkovi a učiteli Profantovi, kteří věc iniciativně postoupili dále.

K inkriminované rozmluvě mezi Novákem a Lipšem došlo 26. června 1950 a již druhý den byl Novák předveden na úřadovnu SNB v Lupáčově ulici v Praze, kam se po telefonickém upozornění dostavili i příslušníci StB, aby věc vyšetřili. Po několika hodinách musel svým podpisem stvrdit, že s nikým nebude mluvit o věcech, na které byl tázán, a k čemu se zavázal.⁶

Tím Ladislav Novák nakročil ke spolupráci s komunistickou tajnou policií – toto byl první krok v realizaci jejího scénáře. StB skutečně neztrácela čas a ve prospěch svého potenciálního spolupracovníka již 5. července 1950 intervenovala na jeho pracovišti u ředitele školy Bukovanského a krajského inspektora Komárka, který byl vyzván, aby Nováka převedl na jinou školu.⁷ Dne 1. srpna 1950 se uskutečnila u Národního divadla schůzka, na které příslušník StB se zkratkou jména HK definitivně přistoupil k získání Nováka coby spolupracovníka. Záznam, který se o tomto rozhovoru ve vyšet-

řovacím spise StB zachoval, podává svědectví o podivuhodné odvaze vyhlédnuté oběti, která svou povahou jakoby patřila spíše než do krvavé reality padesátého roku na stránky Haškova Švejka. V dokumentu tak mimo jiné čteme: *Když řídící org. vhodným způsobem naznačil Novákovi jeho trestnou činnost a nadhodil mu možnost spolupráce, prohlásil jmenovaný, že když bude spolupracovat, že bude chtít vědět od říd. org. formy a metody jeho práce. Dále se z ničeho nic ptal říd. org. kolik má STB svých lidí v Německu. Když byla Novákovi učiněna ostrá výtka co si to dovoluje klásti takové otázky, za které se normálně zavírá, obrátil jmenovaný řeč tím směrem, co je zavřeno neviných lidí. Když jej vyzval říd. org. aby ukázal na nějaký takový případ, že ona osoba bude okamžitě propuštěna, ale když to nebude pravda, že bude zavřen on, upustil od tohoto že prý to nemá konkrétně zjištěno. Při krytice situace prohlásil, jak komunisti ubližují i neviným. Když prohlásil říd. org. že jsou ještě výjimky, že se nějaký špatný živel schovává za legitimaci KSČ, prohlásil Novák, že se ve spolupráci bude specialisovat na odkrývání komunistů. Když byl vyzván, aby se taky specialisoval na odkrývání indiferentů prohlásil, že říd. organ nemá ani tušení co je mezi indiferenty poctivých a přímých charakterů.⁸*

Ale vraťme se zpět ke Koukalovi.

KOUKALŮV ÚTĚK Č. 1

Léto 1950 zastihlo Lubomíra Koukala jako brigádníka stavebních závodů podniku Bituma v Sázavě, kde společně s Chrzanovským asfaltoval střechy (ten to měl ovšem jako hlav-

2 ABS, Skupina fondů kontrarozvědného rozpracování, svazek a. č. 589 509 MV. Tomáš Chrzanovský, zápis o výpovědi s obviněným Tomášem Chrzanovským ze 7. 11. 1950.

3 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – podsvazek, zpráva o profesoru Novákovi z 8. 5. 1950 – šetření.

4 Tamtéž.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž, prohlášení Ladislava Nováka na OV NB v Lupáčově ulici Praha 11 z 27. 6. 1950.

7 Tamtéž, úřední záznam z 5. 7. 1950.

8 Tamtéž, úřední záznam z 1. 8. 1950.

Lubomír Koukal v září 1950 – poprvé v rukou StB

Foto: ABS

ní pracovní poměr). Každou sobotu po práci se oba vraceli do Prahy, kde měl Koukal vážnou známost s tehdy dvacetiletou pohlednou úřednicí Alenkou Fischerovou. Spouštěčem následující tragédie se v srpnu téhož roku stalo pozvání Chrzanovského, který oslovil Koukala s nabídkou strávit společně dovolenou v Chlumu u Třeboně. Za normálních okolností tam sice na odpočinek jezdil s manželkou, ale ta byla tentokrát na návštěvě rodičů. Jelikož na tom byl Koukal se svou přítelkyní obdobně, nabídku přijal. Ke dvojici se připojil i Ladislav Novák. Ten si chtěl užít zbytku dovolené, kterou doposud trávil nepříliš plodně na politickém školení v Kolíně a poté na brigádě při výstavbě kanalizace právě v Chlumu.

Takováto sestava „rekreantů“ vzbuzuje vzhledem k následujícím událostem mnoho otázek. Jednalo se snad už tady o pokus odejít ilegálně na Západ? Přesně toto jim později zcela záměrně podsouvala StB. Konečně i Koukal se po zadržení zmínil o tom,

že se Chrzanovský pokoušel během předešlých měsíců několikrát neúspěšně o odchod z Československa a že ho manželka stále přemlouvala, aby zanechal takových úmyslů a koupila mu motocykl, aby mohl dojezdět do zaměstnání, které si našel u stavebních závodů podnik Bituma Praha XII., Italská ulice.⁹ Nebo skutečně jen zabloudili v blízkosti hranice s Rakouskem, jak všichni tři před vyšetřovateli svorně tvrdili? S jistotou to říci nemůžeme. Ostatně Novák měl těsně před svatbou a jeho snoubenka byla těhotná. Co se tedy na konci srpna vlastně stalo?

V neděli 27. srpna 1950 Koukal a jeho kolegové odjeli v 7:30 ráno rychlíkem z Prahy. On sám chtěl strávit v Chlumu asi týden, proto si vzal s sebou vše potřebné – toaletní potřeby, prádlo a peníze. Do cíle své cesty dorazili v poledne, ale jak se ukázalo, klidná dovolená jim nebyla dopřána. Správce koupaliště Dlouhý, s kterým měli předběžně domluveno ubytování a u kterého předtím již manželé Chrzanovští na radu Nováka několikrát přespávali, je totiž odmítl s tím,

že se poměry změnilly, že se posunulo hraniční pásmo a nyní je potřeba povolení. Protože byl teplý letní den, vydali se poněkud lehkovážně na koupaliště a v podvečer se opět neúspěšně pokoušeli nalézt nocleh v chlumecké restauraci (nepochodil ani Novák u svých příbuzných). V tu chvíli se chystali k odjezdu do Prahy, ale zjistili, že žádný autobus již na nádraží nejede. Odešli proto přespat do parku – tam je vidělo asi osm kolemjdoucích.¹⁰ V noci je blížící se letní bouřka přinutila vyhledat útočiště pod verandou koupaliště, kde zůstali do rána. Druhý den se poněkud zkrehlí vydali po opětovném vykoupaní na houby do nedalekého lesa, který přecházel na rakouskou stranu hranic. Záhy ztratili orientaci a po marné snaze nalézt směr skončili kolem 15. hodiny v rukou rakouské policie. Ta je obratem předala příslušníkům Rudé armády.¹¹

Můžeme-li věřit Koukalově výpovědi, kterou učinil 14. září 1950 v Praze na Krajském velitelství StB, jeho přátelé skutečně neprojevovali v této

9 Tamtéž, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 10. 4. 1951.

10 Tamtéž, zpráva velitelství stanice SNB České Velenice o zatčení L. Nováka a L. Koukala z 30. 8. 1950.

11 Tamtéž, zápis o výpovědi Ladislava Nováka z 13. 9. 1950.

nezvyklé situaci přílišnou rozvahu, což by snad mohlo dokazovat úmysl: *Dále podotýkám, že při zablouzení v lese měl Chrzanovský velký strach, aby nebyl zatčen a při tom nám sdělil, že již byl jednou v Rakouském vězení v Gmündu zavřen v roce 1949.*¹² Podobně mluvil i ohledně Nováka: *Jakmile jsme byli dáni do vězení Novák dostal záchvat, říkal, že má svou snoubenku v jiném stavu a že jest sama a do rána nespál. Ráno mi řekl, že přišel na jediné řešení, že má v Praze na STB známého pana Horu, kterého hodlá požádat o pomoc, ale že bude muset s STB spolupracovat a že požádá o pomoc i pro nás.*¹³ Tak se i stalo. Zatímco Chrzanovského si v Rakousku ještě ponechali pro jeho předchozí pašeráckou minulost, Koukala a Nováka Sověti vrátili již 30. srpna 1950 nazpět do ČSR. StB je nyní měla přesně tam, kde potřebovala. A starých i nových „hříchů“ dovedla náležitě využít.

KOUKALŮV ÚTĚK Č. 2

Z vazby Krajského velitelství StB na Pankráci se Lubomír Koukal vrátil až 29. září 1950. Nebylo to zadarmo. Nátlaku a vyhrožování ze strany vyšetřovatelů nakonec podlehl a zavázal se ke spolupráci. Snad doufal, že se mu podaří manévrovat, ale představa to byla iluzorní. Komunistická tajná policie totiž nehodlala smlouvat a nezkušený student jí rozhodně nebyl rovnocenným soupeřem. Přitom měla jasno, jak ho využít, možnost podchytit život studentů na koleji, kde bydlel, byla lákavá. Už jen proto, že podle důvěrných informací tam rozhodně nebylo vše v pořádku. *Když tam přišla ke všem studujícím soudruška a dala jim materiál na výzdobu oken a balkonů nebo když jim říkala aby se zúčastňovaly slavnostních pruvodů, tak se vymlouvaly že mají moc práce a okna ani balkon nikdy nevy-*

*zdobily. Tyto studenti vůbec nemají socialistické smýšlení a nijak nejsou oddaní lid. dem. zřízení už to vyplývá stoho že měly ke všemu odmítavý postoj a ani jeden z nich nebyl org. v KSČ.*¹⁴

Před trojicí přátel, jejichž situace byla teď naprosto identická – všichni byli nedobrovolnými spolupracovníky StB – tak vyvstala nová naléhavá otázka. Co dál? Na schůzkách, které měl Koukal (a i ostatní) s orgány Horou a Plotem, byl nucen udávat své známé, což rozhodně nebyla role, se kterou by se mohl smířit. StB s nimi navíc nejednala v rukavičkách: Novákovi bylo kupříkladu vyhrožováno deportací do SSSR a Chrzanovský si stěžoval na svého referenta rovněž, že už mu dal všechny zprávy, které měl, dokonce i zprávy získané od své manželky z jejího pracovního okolí a že mu tento referent řekl no vida konečně se to lepší a příště že už to bude snad dobré.¹⁵ V této situaci byl logickým východiskem a záchranou jedině ilegální odchod za hranice ČSR, co nejdále z dosahu komunistické moci. Jeho nejagilnějším propagátorem byl Novák, který o nutnosti tohoto kroku Koukala přesvědčoval téměř okamžitě po opuštění pankráckých cel. Koukalovi slouží ke cti, že tyto návrhy odmítal s tím, že věc musí řešit společně všichni tři, a vyčkával, co bude s Chrzanovským, který byl tehdy stále ve vazbě. Kdyby na sebe všichni tři brali takové ohledy i o pár měsíců později, nemusel Lubomír Koukal ve svých 26 letech zemřít.

Po návratu Tomáše Chrzanovského 22. listopadu 1950 začali tedy tři „spiklenci“ promýšlet další kroky. Nepřekvapí, že Chrzanovský, kterého na hranicích již dvakrát zatkli, byl k myšlence opuštění ČSR poněkud zdrženlivý, ale i jeho nakonec přesvědčila sama StB svou nesmlouvavostí. Koukal se pak k němu po

váhání přidal. V jeho případě nezapomínejme, že ve svém mladém věku ztrácel ilegálním odchodem z Československa nejen rodiče (matku a nevlastního otce) a sourozence (Ladislava a Dagmar), ale i svou lásku Alenku Fischerovou, u které nepředpokládal, že by byla schopna jako on vše opustit a následovat ho. Svě snoubence sice nepřímou svůj úmysl několikrát naznačil, ale nic konkrétního jí nedsdělil a do plánů ji nezasvěcoval.

První dohodnutý pokus o odchod do zahraničí se uskutečnil na konci listopadu 1950, ale skončil dříve, než začal. I to naznačuje, že si svým rozhodnutím nebyli jisti. Ladislav Novák se tehdy dostavil do bytu manželů Chrzanovských, ale dva jeho společníci na poslední chvíli odmítli odejít. Pak celá věc nakrátko usnula, ale hned v následujících týdnech se všichni shodli na novém datu – 1. lednu 1951. Detaily útěku pak projednali na společné oslavě silvestra u Koukala na kolejkách. Jako místo pro překročení hranice byl vybrán jim známý Chlum u Třeboně. Snad doufali, že zde budou mít tentokrát více štěstí. Druhý den, v pondělí 1. ledna 1951, se měli sejít v 13.00 na Wilsonově nádraží – a to sami bez manželek a Koukalovy snoubenky (Novák se oženil 4. listopadu 1950). Ani nyní však věci neproběhly tak, jak měly, a zavinil to tentokrát naopak Ladislav Novák, který oproti původní domluvě přivedl na nádraží svou manželku. V nové sestavě začalo ve vlaku s přibývajícími kilometry odhodlání cestujících pomalu vyprchávat. Nejdříve konstatovali, že v tolika lidech (rozuměj v tomto složení) je překročení hraniční čáry nanejvýš riskantní, a začali uvažovat o rozdělení výpravy na dvě skupiny. K tomu si „ilegalisté“ náhle uvědomili, že nemají ani dostatek rakouských

12 Tamtéž, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 14. 9. 1950.

13 Tamtéž, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 10. 4. 1951.

14 Tamtéž, ustanovka na Lubomíra Koukala z 26. 9. 1950.

15 Tamtéž, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 10. 4. 1951.

Chlum u Třeboně a okolí na dobové mapě, prostor častých útěků z ČSR do Rakouska

Foto: ABS

šilinků. Než dojeli do Tábora, byla celá akce odpískána. V tichosti se pak vrátili do Prahy, kde se všichni sklíčení odebrali do bytu Chrzanovského a tam se pod dojmem posledního neúspěchu usnesli, že od útěku definitivně upouští. Druhý den, 2. ledna 1951, Lubomír Koukal nastupoval jako úředník k Československým státním statkům (ČSSS). Mimochodem, toto místo mu zprostředkovala StB. Je smutnou skutečností, že v jeho mladém životě, nepočítáme-li období protektorátu, to mělo zůstat jediným „plnohodnotným“ zaměstnáním. Trvalo všehovšudy pět dní.

Jak to někdy bývá, kde nepomůže dlouhá příprava, rozhoduje improvizace, náhodný impulz. To se právě tehdy stalo. V neděli 7. ledna 1951 navštívila Koukala nejprve Alenka Fischerová a posléze i Chrzanovský,

kteří s sebou přinesl aktovku plnou věcí s tím, že je pevně rozhodnut opustit zemi. Koukal jednal okamžitě. Sebral se a bez zavazadel se vydal na Wilsonovo nádraží, odkud ve 13.30 odjížděl vlak směrem na České Budějovice. Ve Veselí nad Lužnicí se přesedalo a pak již zbýval jen krátký úsek do Chlumu u Třeboně. Na tamějším vlakovém nádraží vystoupili v 17.45 a autobusem odjeli do obce. Odtud šli již pochopitelně za tmy po silnici, za chvíli zahuli do polí a pokračovali zamrzlým korytem potoka k lesu. V něm si udržovali správný směr pomocí kompasu. Za chvíli narazili na další potok, který nejenže nebyl zamrzlý, ale ještě k tomu byl širší než předchozí. Jeho zdolání zaplatil Koukal koupelí v ledové vodě po pás, ale to je nezastavilo. Ve dvě hodiny ráno vyšli z lesa nad rakous-

kou vesnicí Schlag, kterou raději obešli, a po silnici zamířili do větší vesnice Litschau. Tam ve 4.00 nasedli na linkový autobus, který je odvezl do Vídně, kam dorazili v 8.30 ráno.

VÍDEŇSKÝ EXIL

Ani ve Vídni neměli ještě zdaleko vyhráno. Tady vše vlastně začínalo. Naštěstí zde měl Chrzanovský životně důležité kontakty a oba exulanti tak mohli načas bydlet u jakéhosi Karla Eppsteina, který jim vyměnil dolary za šilinky a k tomu jim dal několik cenných rad. Aby vše nebylo tak jednoduché, Koukal onemocněl – jeho mrazivá lednová koupel nezůstala bez následků. Zatímco zápasil s horečkami, Chrzanovský vyřizoval celou řadu svých záležitostí. Zdá se, že tento muž byl vůbec mnohem ostřílenější než jeho mladší a naivnější

Občanský průkaz Alenky Fischerové zabavený StB u Lubomíra Koukala

Foto: ABS

přítel. Dávno před útekem si kupříkladu od jakéhosi zaměstnance rakouského vyslanectví opatřil rakouský průkaz totožnosti (na jméno Walter Porkert), který si zfalšoval a upravil. V Praze měl navíc známou, která mu prodávala dolary, a ve vídeňském působišti snad dokonce pašované zboží, které hodlal zpeněžit.

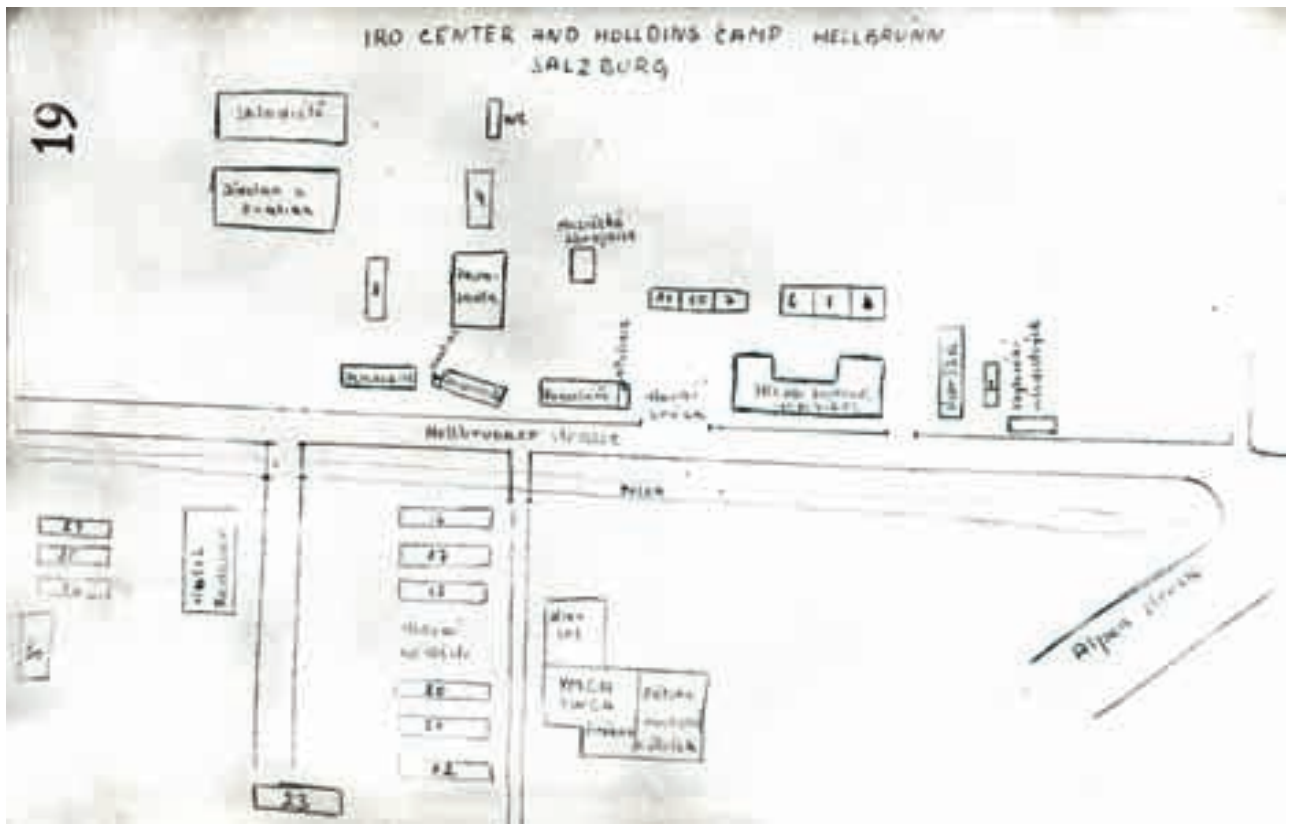
Koukal a Chrzanovský zprvu zřejmě koketovali s myšlenkou, že zůstanou alespoň načas ve Vídni, a za týden po svém příjezdu se proto vydali do kanceláří IRO (International Refugee Organisation), kde se chtěli přihlásit k registraci (registrační pohovor byl stanoven až na 4. února).

Vedle toho se s prosbou o pomoc obrátili i na Františka Šourka, který dříve pracoval s Chrzanovského manželkou na stejném úřadě a pobýval nyní ve Vídni. Ten se jim skutečně pokusil zprostředkovat zaměstnání v továrně, ale bez úspěchu. Oba byli cizinci a nemohli dostat povolení. Tak se znovu radili s Eppsteinem, který navrhl jinou destinaci – Salcburk. Ten však byl v americké zóně, což znamenalo jet přes území okupované Sověty. V případě neúspěchu se dalo s naprostou jistotou očekávat vydání do Československa a mnohaleté vězení. Na cestu se proto vydali se smíšenými pocity 19. ledna večer, pomocí jim

měl Eppsteinův plánek přechodu obou zón u Semmeringu. Ve finále pak vedl jejich útek, jako nedávno z ČSR, opět lesem. Zatím se jich držela štěstěna, takže 20. ledna 1951 v 15.00 v pořádku dorazili vlakem do Salcburku.

V SALCBURSKÉM ÚTOČISTI

Život v novém působišti byl všechno jiné, jen ne snadný. Podařilo se jim sice dostat do uprchlíckého tábora IRO v Hellbrunnu (část Salcburku), ale jak brzy zjistili, nejednalo se o tábor azylový, nýbrž tranzitní, kde se pouze čekalo na vycestování do dalších zemí. A aby zde mohli zůstat, potřebovali mít průkazy IRO, jejichž

Plánek tábora IRO v Salcburku, nakreslený jedním z Koukalových spolubydlicích z baráku č. 23, který byl později také jako tzv. agent-chodec zatčen StB

Foto: ABS

vystavení však bylo podmíněno udělením právní a politické ochrany. Koukal a Chrzanovský se tak dostali jako mnozí jiní do bludného kruhu: chyběla jim celá řada nutných povolení a dokladů, přičemž jejich obstarání si žádalo peníze a hlavně čas. Obojího se nedostávalo. Za této situace si nebyli jisti ani střechou nad hlavou. Nejdříve se sice v táboře ubytovali na baráku č. 10, pak však byli správou tábora vyzváni k jeho okamžitému opuštění, což ignorovali (nic jiného jim ani nezbývalo) a s pomocí dalších několika Čechů se načerno ubytovali na baráku č. 2 (jakýsi Laufer jim paklícem otevřel jednu světnici). Tady našli azyl asi na měsíc, ale pak je objevili a ředitel

lágru dal táborové policii pokyn, aby je neprodleně vystěhovala s tím, že pokud nemají nic jiného, bude je tolerovat pouze na baráku č. 23. Z jeho strany to nebyl tak úplně altruismus. Nad barákem č. 23 totiž již dávno ztratil kontrolu a poměry tam byly zřejmě divoké: Barák č. 23 byl obsazen vesměs „černochoy“. Ve světnici č. 1 zde bydlelo několik Slováků, kteří byli denně opilí a když se opili více, šli vždycky tlouci Čechy. Kromě Čechů a Slováků zde byl pouze jeden Rus. Když se někde něco ztratilo, nebo stalo tak pachatel byl hledán na baráku 23, kde byl také obyčejně nalezen.¹⁶

V táboře IRO došlo krátce po příchodu Koukala a Chrzanovského

k jednomu opětovnému shledání. Nešlo o nikoho jiného než o starého druha Ladislava Nováka a jeho manželku, které zřejmě Koukalův a Chrzanovského ilegální odchod z hranice vyburcoval k činu, a tak 11. ledna 1951 učinili totéž a vydali se stejnou trasou, tzn. přes příhraniční Chlum do Vídně (do Salcburku dorazili 22. ledna 1951). Sluší se ovšem říci, že v jejich případě vše probíhalo mnohem dramatičtěji – v lese spojujícím ČSR a Rakousko měli společnost jak pohraniční hlídky SNB, tak rakouských celníků. Tyto dva útěky (7. a 11. ledna 1951) mají bezesporu jeden zajímavý aspekt: dokazují nepochopitelnou laxnost a liknavost orgánů StB, ne-

16 Tamtéž.

boť ta zjistila útěk svých tří „obětí-spolupracovníků“ až 18. ledna.¹⁷

KOUKALOVA SNOUBENKA

Z našeho vyprávění se zatím vytratila jedna důležitá postava, pro Lubomíra Koukala vlastně nejdůležitější – Alenka Fischerová. Ta bude mít pro sled dalších událostí klíčový význam. Mladý uprchlík na ni po celou dobu odloučení nezapomněl, hned po příjezdu do Vídně jí napsal dopis, ve kterém jí sděloval, co s ním je a kde se nachází. Jistou dobu snad dokonce přemýšlel i o tom, že se pro ni vrátí, ale bál se, že ji vystaví těžkému dilematu – volbě mezi ním a rodiči. A tak si pouze psali, nejdříve otevřeně, pak poněkud zašifrovaně. Spojení mezi Salcburkem a Prahou kupodivu fungovalo. S jednotlivými dopisy dostávalo jejich shledání reálnější obrysy a Koukalova snoubenka se začala připravovat na útěk. A s ní i Věra Chrzanovská.

Mezitím se ale Koukalův život v Salcburku neobracel k lepšímu. Dlouhé týdny marně hledal obživu a výsledkem bylo jen několik příležitostných přivýdělků jako dělník na stavbě či úředník kartotéky IRO. Příliš mu nepomohl ani Český komitét, na který se obrátil spolu s Chrzanovským již 24. ledna 1951, jelikož ten disponoval jen omezenými zdroji. Z někdejší trojice, jejíž vazby se začaly v exilu stále více rozvolňovat, byl na tom Koukal zdaleka nejhůře. Novák sehnal práci zedníka, jeho manželka začala pracovat jako služebná u jakéhosi amerického důstojníka a štěstí se usmálo i na Chrzanovského, kte-

rému známý poslal peníze za prodej jeho věcí ve Vídni. Dokonce již nebydli ani pohromadě: manželé Novákoví odešli po nuceném vystěhování z baráku č. 2 do baráku č. 20 a Chrzanovský se pravděpodobně 10. března díky získaným financím odstěhoval z tábora do penzionu Winkelhoffer. Pro Koukala měla být tato ubytovna ještě na konci měsíce místem osudové schůzky, ovšem ne s jeho Alenkou, ale s někým úplně jiným.

Den D pro Alenku Fischerovou a Věru Chrzanovskou nadešel v neděli 11. března 1951.¹⁸ Bylo to shodou okolností přesně dva měsíce po útěku manželů Novákových. Fischerová upozornila na blízkí se „akci“ svého snoubence opět v dopise: *Alena psala, že již mají s kamarádkou na studium vše připravené, že s kamarádkou pletou svetr, že mají málo vlny a že v nejbližších volných dnech si pro vlnu zajedou někde na venkov, což znamenalo, že budou odjíždět.*¹⁹ Na obou mužích tedy bylo vymyslet plán, jak ženy dopravit do Salcburku. Byl nakonec poměrně jednoduchý: šlo o to získat někoho, kdo by je vyzvedl v Litschavě (v úvahu připadal opět Šourek či jejich nový známý, jakýsi Simone, který měl vlastnit auto) a dovezl je do Vídně, kde by na ně Koukal a Chrzanovský čekali. Tehdy však Chrzanovský učinil zvláštní věc, můžeme-li brát v této věci za pravdivou Koukalovu výpověď, kterou učinil na KV StB v Praze 25. června 1951 – odmítl pro svou ženu do Vídně jet. Přitom Koukalovi údajně nabídl sto dolarů jako odměnu, když celou riskantní věc vyřídí za něj.²⁰ A Koukal to zvládl. Dojel přes

sovětskou zónu do Vídně a zpět.²¹ Ale možná právě tím definitivně vyčerpал zbytek svého štěstí.

Po návratu do Salcburku buď ve středu 14. března, nebo ve čtvrtek 15. března 1951 se měla odehrát definitivní roztržka mezi někdejšími přáteli. Koukal ji popsal takto: *Po příjezdu do Salzburgu jsme šli ihned do pensionu Winkehofer, kde jsme byli ubytováni s Chrzanovským, kde jsme také všichni přespali. Ještě téhož dne jsme byli všichni na večeri, kterou platil Chrzanovský. Při tomto mi jmenovaný řekl, že pořádek v penězích dělá přátele a že není možné aby on nás s Alenou vydržoval. O tom, že mi měl dát 100 dolarů se ani nezmiňoval. Já když jsem viděl jak se mnou jedná a že o dolarech nechce ani hovořit a také o tom nemluvil, cítil jsem se podvedený a druhý den jsem se s Alenou odstěhoval do tábora Helbrunn, kde jsem se ubytoval na baráku č. 23.*²²

Ale přeci jen to vypadalo, že se věci mění k lepšímu. Lubomír Koukal totiž ke svému překvapení zjistil, že mu v době, kdy odjel do Vídně, přišel dopis s vyrozuměním, že mu byla udělena právní a politická ochrana. Nyní si mohl na úřadovně IRO po předložení policejní přihlášky a dvou fotografií nechat vystavit průkaz, který by ho opravňoval k vystěhování (plánoval cestu do Kanady či Venezuely). Nová naděje však velmi rychle pohasla. Když se totiž se snoubenkou dostavil do budovy této organizace v Lehenerkaserne, byl upozorněn, že jeho snoubenka s ním může emigrovat pouze tehdy, když bude jeho manželkou. A jak zanedlou-

17 Tamtéž, šetření k osobě Lubomíra Koukala – zpráva z 18. 1. 1951.

18 Tamtéž, zpráva OV NB Praha 3 pro KV StB Praha o pohřešované A. Fischerové z 23. 3. 1951.

19 Tamtéž, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 10. 4. 1951.

20 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, dodatkový protokol Lubomíra Koukala z 25. 6. 1951. Ve výslechových protokolech, které mu předcházely, např. z 10. 4. 1951, tvrdil, že ve Vídni byli s Chrzanovským společně.

21 V Litschavě Fischerovou a Chrzanovskou vyzvedl František Šourek. Obě přijely autobusem a byly ubytovány dvě noci u paní Samkové, známé Chrzanovských, Koukal pravděpodobně u Eppsteina.

22 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, dodatkový protokol Lubomíra Koukala z 25. 6. 1951.

ho zjistili na příslušných rakouských úřadech, na žádost a kolkovné potřebovali 150 šilinků. A tak bylo vše zase při starém. Přitom se ani teď nevzdávali, dokonce psali Aleninovi do Anglie a žádali ho o finanční pomoc, ale odpověď odtud nepřicházela, a když přišla, byla vyhybavá. Zbylo jim všehovšudy 35 šilinků, které vydali za potraviny, a pak již neměli nic. Protože se zpřísnily podmínky pro vydávání obědů v táborech, byli odkázáni na sušená vejce a sušené mléko od úřadovny Českého komitétu. V této situaci učinil Lubomír Koukal nejhorší rozhodnutí svého života. Usmyslel si, že se vrátí do ČSR a požádá Aleniny rodiče o finanční pomoc a i o nějaké oblečení pro ni. To byla osudová chyba.

ZROZENÍ „AGENTA“ KOUKALA

Se svým úmyslem se Lubomír Koukal na baráku č. 23 nijak netajil, s některými kolegy ho dokonce předtím konzultoval. Už to mohlo být velmi nebezpečné, protože v té době byly obdobné tábory zamořeny agenty StB, kteří promptně informovali československou stranu. V případě Koukala však mělo prozrazení přijít odjinud, od něho samého.

Zatímco se tedy připravoval na odjezd, o kterém snoubenka nevěděla, jeho spolubydlící využívali jedinečné příležitosti, jak informovat o svém osudu blízké v Československu – psali dopisy. Koukal jim totiž přislíbil, že cestu spojí s rolí kurýra a dopisy rozešle. Tato psaní, která své adresáty nikdy nenašla a naopak posloužila StB k provokacím, jsou smutným dokladem těžkého života lidí v emigraci a jejich planých nadějích, že se vše brzy zase napraví. V jednom z nich kupř. čteme: *Drahý, již je tomu 15. měs., co jsem opustil náš kraj, aniž bych se s někým rozloučil a dal to někomu vědět. Pravděpodobně jsi byl sám velmi překvapený můj odchodem,*

Pistole, kterou byl Lubomír Koukal vyzbrojen na cestu do Československa

Foto: ABS

*ale co jsem měl dělat, když mně nic jiného nezbývalo. Teď jsem dosti vzdálený od Vás a jen vzpomínám. Následuje upozornění na Koukala [...] Když jsem opouštěl svůj kraj, zanechal jsem tam různé a různé věci, o kterých dosud mi není nic známo. Taktéž to bude i u tebe. Přesto však se pokouším o něco požádat, aby jsi mi to poslal po Lubošovi, o kterém jsem se ti zmínil na listku, který přijde sám.²³ V jiném dopise se manžel pokoušel podrobně instruovat svou ženu, jak má odejít do zahraničí za ním: *Miluško, celá cesta je velmi jednoduchá, jenom se nebát, a nežli se nadáš, budeš ve Vídni a potom během 2 nebo 3 dnů budeš u mě. Mám již pro tebe všechno, i peníze již mám, a až budeš chtít, i práci. A nyní pozor, vypíši Ti cestu.²⁴ V dopise je pak nakreslen podrobný plán.**

Ovšem Lubomír Koukal dostal ještě další, mnohem nebezpečnější úkol. Také ten měl „kurýrní“ charakter. Jeho zadavatelem však byl někdo úplně jiný než jeho kolegové z baráku

č. 23. I na něj se totiž napojila americká zpravodajská služba (mohlo se jednat jak o CIC – Counter Intelligence Corps, tak již o CIA – Central Intelligence Agency), která přímo v uprchlických táborech prováděla „nábor“ spolupracovníků. Impulzem pro navázání tohoto kontaktu byl nevinný rozhovor, který Koukal vedl s jistým Polákem, jenž si říkal Dolhy. Znal ho od počátku svého působení v lágru, Dolhy sem často docházel i přesto, že zde nebydlel. Právě jemu se Koukal svěřil, že se hodlá vrátit na krátký čas do komunistického Československa. Role Dolhyho však spočívala v něčem úplně jiném než v pouhém chození do táborové jídelny. Ve úterý 27. března 1951 se náhle objevil u Koukala a zeptal se ho, jestli by byl ochoten cosi vzít s sebou do Československa, samozřejmě za patřičnou odměnu.

Schůzka, kde se mělo vše konkrétní vyjasnit, se uskutečnila o dva dny později, ve čtvrtek 29. března v pen-

23 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – příloha k podsvazku, dopisy.

24 Tamtéž.

zionu Winkelhoffer. Účastnil se jí jednak Dolhy, jednak další Polák (jménem se pochopitelně Koukalovi nepředstavil), pro kterého prvně jmenovaný pracoval. Ten nabídl 300 amerických dolarů za přenesení aktovky dopisů a jejich rozeslání z pošty v ČSR. Navíc požadoval obstarání československých poštovních známek, pohlednic Prahy, mapy československo-polského pohraničí, telefonního seznamu města Prahy, automapy Československa, potravinových lístků a také poněkud nepochopitelně nějaké pistole. Koukal na nabídku kývl, přičemž se podle svých slov zavázal jen k doručení dopisů. Je evidentní, že jeho motivy byly především ekonomické – slíbená odměna mohla výrazným způsobem nasměrovat život mladého páru k vytoužené emigraci. Proto lze předpokládat, že skutečně nejevil přílišný zájem o upsání se této organizací a práci pro ni, jak také později tvrdil StB.²⁵ Každopádně však přijal od svého „řídícího orgána“ nabízenou pistoli: *Dále mi předal pistoli zn. Stayer r. 8 mm a ptal se mě, zda nechci nějaké ruční granáty anebo ještě nějakou pistoli. Toto jsem mu však odmítl, ale pistoli zn. Stayer jsem si vzal k sobě. S touto pistolí mi předal krabičku s 31 ostrými náboji a speciální mapu okresu Gmünd.*²⁶

Neznámý Polák však během tohoto setkání nemluvil jen o doručení dopisů a obstarání známek, pohlednic a map. Adepta na špionážní činnost též instruoval, aby ve vlaku poslouchal hovory lidí, upozornil ho na důležitost informací vojenského a hospodářského charakteru, které jsou odměňovány obzvláště štědrě, a měl zájem i o získání člověka, který by obsluhoval v ČSR vysílačku (pří-

stroj by dodal on). Nakonec se zajímal i o to, zda má Koukal nějaké falešné doklady (ten mohl použít jen Chrzanovského průkaz) a slíbil mu speciální hmotu na padělání razítek. Datum odjezdu stanovil na sobotu 31. března 1951. Mělo mu předcházet setkání s dalším kurýrem na nádraží a poslední pokyny.

CESTA DO KOMUNISTICKÉHO ČESKOSLOVENSKA

Na Koukalovi nyní bylo vymyslet legendu pro svou lásku, která nesměla vědět, k čemu se chystá. Ještě téhož dne jí oznámil, že pojedou do Lince, kde má sjednaný jakýsi obchod týkající se prodeje amerických košil, a že se vrátí v úterý či ve středu. Nevrátil se nikdy. Nic netušící Alenka mu v pátek připravila věci na cestu: košili, ponožky, dva kapesníky a mýdlo. Druhý den přišlo, proto si novopečený „agent-chodec“ vzal i lyžařské boty. I ty zanedlouho sehraji roli při jeho odhalení. Před odchodem na nádraží požádal snoubenku o její občanský průkaz, kterým se hodlal prokázat jejím rodičům. Ta zpozorněla, ptala se po důvodu, opověď však nedostala, jen ujištění, že je vše v pořádku. Pak se spolu rozloučili, aniž by tušili, že se vidí naposledy.

Dne 31. března 1951 v 11.45 přišel Koukal na místo schůzky, kde na něj již čekal jeho „řídící orgán“ a další kurýr, rovněž polské národnosti. Kromě nich zde byla ještě jakási Rakušanka [...] *menší postavy, silnější, asi 35 roku stará, hladké kaštanové vlasy, zdravé zuby, prostovlasá, oblečena v krémový plášť,*²⁷ jejíž úkol spočíval v doručení aktovek s dopisy do Vídně. Přítomna byla proto, aby si ji oba – Koukal i jeho polský kolega – prohlédli (a také ona je), jelikož se

měli všichni tři druhý den ráno setkat na vídeňském nádraží Westbahnhof. Od svého nadřízeného také oba dostali peníze, Koukal 300 šilinků. Ve 12.25 jim jel ze Salcburku vlak do Weyru, kde se okolo osmé večer ubytovali a před rozedněním se vydali směrem na Oberland, který již ležel v sovětské zóně. Tam došli po polní cestě krátce před sedmou a na místním nádraží nastoupili na vlak do Amstettenu u Lince, kde opět přesešli, tentokrát na rychlík do Vídně. Na nádraží je čekala již zmíněná Rakušanka (ta totiž do Vídně cestovala ze Salcburku přímo) a společně s nimi vyzvedla dvě aktovky s dopisy v úschovně zavazadel. V blízké kavárně, kam se všichni odebrali, dala navíc každému ještě 5000 Kčs. Tehdy Polák odešel s tím, že si musí sehnat jiné boty, jelikož jeho jsou nové a tlačí ho, a s Koukalem se dohodl, že se sejdou na Schillerově náměstí, kde bylo stanoviště autobusů. Koukal tak zůstal s neznámou ženou sám, povídal si a při této příležitosti od ní dostal i dosti podivnou informaci, která, byla-li pravdivá, odhalovala tristní materiální zabezpečení celé akce: *Říkala mi že pistole, kterou měl polák /jdoucí se mnou/ není automatická, že se musí po každé ráně natahovat a že jde velmi těžko, přičemž mi řekla, že tento sama mazala a že jí i zkoušela.*²⁸ Po pravdě řečeno, celý podnik vykazoval celou řadu nesrovnalostí, počinaje tím, že s Koukalem měl jít přes Šumavu Polák, který tamější realie vůbec neznal, a konče faktem, že sám Koukal postrádal byť jen základní výbavu – např. falešné československé doklady. Na druhé straně hranic se tak mohl prokázat jen svou studentskou legitimací a řidičským průkazem, občanskou legitimací dokonce

25 Údajně mu byla nabízena jakási listina a slibováno, že po podepsání může být odeslán na speciální šestiměsíční kurs do USA, přičemž by po svém návratu mohl chodit jako kurýr do ČSR dvakrát do měsíce za 600 USD za jednu cestu.

26 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – podsvazek, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 3. 4. 1951.

27 Tamtéž.

28 Tamtéž.

Lubomír Koukal po druhém zatčení orgány StB 2. dubna 1951

Foto: ABS

postrádal úplně, jelikož mu v Československu nebyla vydána.

A snad i proto na něj dolehla předtucha, že se nevrátí. Z restaurace, v níž ve Vídni poobědval, napsal dopis snoubence do Salcburku a sděloval jí, že není v Linci, nýbrž ve Vídni (kam půjde, jí ale neřekl), a pak ještě jeden dopis adresovaný někdejšímu příteli Tomáši Chrzanovskému, ve kterém ho žádal, aby v případě, že se s ním něco stane, jeho snoubence pomohl.²⁹ V 15.30 odjeli oba muži do Litschavy u československo-rakouských hranic, kam dorazili okolo osmé. Neprodleně se vydali po silnici směrem na vesnici Schlag, kterou po levé straně obešli, a pak hledali průsek v lese, ovšem neúspěšně. Opět však pomohl kompas. Těžkým terénem postupovali v houstnoucím šeru vpřed, narazili na několik jiných průseků i na bažinu, kterou museli obejít, až se v ranních hodinách objevili na silnici z Chlumu do Nové Vsi, což znamenalo, že jsou již v ko-

munistickém Československu. Bylo 2. dubna 1951. Téměř po třech měsících tak byl Lubomír Koukal zpět. A zbývaly mu poslední hodiny svobody.

STŘELBA VE VESELÍ NAD LUŽNICÍ

Rekonstruovat to, co přesně se před téměř šedesáti lety ve Veselí nad Lužnicí stalo, není vůbec jednoduché. Celý případ, který nebyl ničím jiným než kumulací nešťastných náhod v nenormální realitě agresivního totalitního molochu, se stal v rukou komunistických vyšetřovatelů a třídní justice vítaným důkazem, že jejich protivníci [...] *stupňují svůj boj proti silám míru a pokroku a používají stále zločinnějších method. Zatím, co v Koreji masově vyvražďují bezbranné obyvatelstvo a připravují tak strašné zločiny proti lidství, že ani Hitler se podobných netroufal dopustiti, posílají do zemí lidové demokracie v Evropě a zvláště do ČSR stále více agentů s otevřeným příkazem k páchání*

urážd.³⁰ Nepřekvapí tedy, že okolnosti Koukalova zatčení, které skončilo střílbou, nikdy nebyly skutečně vyšetřeny. Ve spisech StB nenalezeme jakýkoli záznam o ohledání místa činu či alespoň jeho kriminalistický náčrtek. Orgány SNB a StB dokonce ani nezajistily zaprotokolování výpovědi přímých svědků. Máme k dispozici jen výpověď zaměstnance Československých drah Josefa Čecha z 2. dubna 1951 a dvě výpovědi postřeleného příslušníka SNB Františka Vančury z 26. května 1951 a 12. července 1951, z nichž ovšem ta druhá byla učiněna až den před hlavním líčením Státního soudu Praha a to přímo před předsedou tribunálu Ferdinandem Blechou a členem jeho senátu Karlem Bautzem. Další svědci, např. vojáci, kteří Koukala „zneškodnili“, slovo nedostali. Porovnáním jednotlivých výpovědí – a to i Koukalových – navíc zjistíme mnohé rozpory a nesrov-

29 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, dodatkový protokol Lubomíra Koukala z 25. 6. 1951.

30 Národní archiv (dále jen NA), fond (dále jen f.) Státní prokuratura Praha, nezprac., sp. zn. 8 Spt I 64/51, žaloba Státní prokuratury v Praze z 30. 5. 1951.

nalosti. Nebyla provedena ani pitva zastřeleného a chybí jakékoli relevantní odborné expertizy. Posudek znalců z oboru vojenského a státně-bezpečnostního je pak pouhou snůškou ideologických prohlášení, jež měla posloužit ke zdůvodnění předm stanoveného rozsudku.

Podle Koukala³¹ se události na československé straně hranic vyvíjely takto: Poté co s polským kolegou překročil silnici z Chlumu u Třeboně do Nové Vsi, dostali se k řece Lužnici a šli dále po jejím toku. Okolo šesté ráno se zastavili na okraji lesa přibližně 200 metrů od mostu přes Lužnici, kudy vedla cesta spojující Chlum s jeho odlehlou železniční zastávkou. Zde si očistili boty od bláta a Koukal si vzal méně nápadné polobotky. Kolegovi pak vysvětlil, jak se dostane na nádraží v Chlumu, a dohodl se s ním, že týž večer to bude i místo jejich opětovného setkání. Pak se vydal na vlak. Jakmile však vyšel z lesa, narazil na dvoučlennou hlídku SNB, která stála na mostě a kontrolovala kolemjdoucí. Legitimování se pokusil vyhnout tím, že zašel na dvůr domu, který stál hned u cesty, a ženě, která se ho ptala, co potřebuje, tvrdil, že shání na celý příští týden ubytování a že mu byla doporučena právě ona. Byl sice odmítnut, ale jeho plán vyšel, protože příslušníci SNB mezitím odešli, aniž by mu věnovali pozornost.

Když přecházel inkriminovaný most, chtěl údajně aktovku s ilegálním materiálem (v dopisech byly protirežimní letáky) hodit do vody, ale protože kolem právě jel někdo na kole, upustil od toho a pokračoval dále do restaurace, kterou mu doporučila žena jako místo, kde mají volné pokoje. I tam se rozhodl pokračovat ve své hře a opět žádal o ubytování, které mu zde bylo skutečně

slíbeno. Protože nevěděl, kdy jede vlak do Prahy, zeptal se i na něj, načež byl upozorněn, že má nejvyšší čas ho stihnout. Proto se rychle rozloučil a spěchal na nádraží, odkud pak odjížděl okolo půl sedmé. Koukalovo dosti nekonzpaktivní počínání však neušlo pozornosti bezpečnostních orgánů, které na pohyb podezřelé osoby v blízkosti hranic pravděpodobně upozornil kdosi z místních. V 7.10 tak svobodník Tuček z Pohraniční stráže útvaru Chlum u Třeboně informoval telefonem své kolegy ze stanice SNB ve Veselí nad Lužnicí, že *vlakem jedoucím od Českých Velenic cestuje muž v černém kabátě, brýlách, který má dvě aktovky a jízdenku si zakoupil v Chlumu u Třeboně na cestu do Prahy, tudíž že bude pravděpodobně ve Veselí nad Luž. přestupovati.*³² Velitel stanice štržm. Kolář bez prodlení poslal štržm. Václava Kroniku a stržm. Františka Vančuru, aby neznámého zadrželi. Oba příslušníci dorazili na nádraží současně s vlakem, a protože ten zastavil kousek za stanicí, přicházeli k nim jednotliví cestující podél vagonů postupně. Osoba, na kterou se popis hodil, přitom šla na úplném konci, neměla však dvě tašky, nýbrž jen jednu. Lubomír Koukal si totiž z okna vagonu všiml několika vojáků postávajících na nástupišti (příslušníky SNB vůbec nepozoroval) a úmyslně vyčkal, až všichni vystoupí, přičemž tašku s dopisy nechal z opatrnosti pod sedadlem. Kronika a Vančura ho ovšem projít nenechali (nápadné byly i jeho mokré nohavice) a vyzvali ho k předložení dokladů. Když se zeptali, co dělal v Chlumu u Třeboně, Koukal se v beznadějně situaci opět uchýlil ke své legendě, totiž že si tam hledal ubytování, jelikož jako zaměstnanec Československých státních statků

Smrtelně zraněný státní strážmistr Václav Kronika. Ve špatnou dobu na špatném místě a na špatné straně...

Foto: ABS

nastupuje příští týden do místního vepřince. Tato lež mu nyní již nemohla pomoci, navíc neměl ani občanský průkaz a jediné, co mohl nabídnout, byl studentský index a řidičský průkaz. Byl proto odveden do kanceláře výpravčího, kde mu štržm. František Vančura začal prohledávat tašku. Podle jediného náčrtku situace, který existuje a jenž vznikl dodatečně 12. července 1951 při návštěvě zraněného Vančury v nemocnici v Táboře, měl Koukal stát zády ke zdi, přičemž Vančura byl po jeho pravé straně u stolu a Kronika poněkud dál u dveří čelem k němu.³³

Přestože následující události trvaly spíše sekundy než minuty, máme je zprostředkovány hned v několika verzích.

Začneme kompilací výpovědi Lubomíra Koukala z 3. a 10. dubna 1951. Podle nich strážmistr Vančura narazil v Koukalově aktovce na promočené lyžařské boty. Když Koukal pocho-

31 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – podsvazek, zápisy o výpovědi Lubomíra Koukala z 3. 4. a 10. 4. 1951.

32 Tamtéž, Koukal Lubomír – zpráva KV StB České Budějovice pro KV StB Praha o výsledku šetření z 20. 4. 1951.

33 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, zápis o výpovědi Františka Vančury z 12. 7. 1951.

pil, že už mu nepomůže původní verze, zkusil něco jiného: tvrdil, že plánoval útek za hranice, ale že si to rozmyslel a vrací se zpět. Oba policisty přitom údajně prosil, aby ho propustili a nikde tuto věc nehlásili. To Kronika a Vančura kategoricky odmítli s tím, že musí zachovat úřední postup, a že pokud je to tak, jak říká, nic strašného mu nehrozí. Tehdy prý Koukal vytáhl z levé náprsní kapsy saka pistolí (měl ji mít dokonce v kapse obráceně) a vyzval je, ať dají ruce vzhůru: *Nevěděl jsem co mám dělat a proto jsem si myslel, že když jim pohrozím pistolí a že když jim řeknu, že v případě nepropuštění mi nezbyvá nic jiného než sebevražda a že nebudu váhat zastřelit i je, že mě tito propustí po tomto pohrožení a proto jsem na ně vytáhl pistolí, kterou jsem měl v náprsní levé kapse saka.*³⁴ Ovšem Vančura, který byl dva kroky od něj, se na něj okamžitě vrhl a pistolí se mu snažil vyrvat. Strhla se o ni rvačka, při které padl výstřel a strážmistr Vančura klesl k zemi. Druhý policista, štábní strážmistr Kronika, měl na Koukala ode dveří několikrát vypálit, ale netrefil se, naopak Koukal, který jeho střelbu opětoval, ano. Apokalyptický výjev, kdy [...] příslušník ležel neb seděl na zemi a volal „pomoc, pomoc...pojdte sem někdo a zastřelte ho“,³⁵ údajně přivedl Koukala na myšlenku spáchat sebevraždu, ale rána z jeho pistole nevyšla. Několikrát ji tedy natáhl, ale nepomohlo to. Proto pistolí zahodil a vytrhl z pouzdra Vančurovu. Tu si pak přiložil k hlavě, ale Vančura se na něj opět vrhl a nastala další rvačka. To už do místnosti vběhli vojáci a jakýsi důstojník na něj mířil pistolí a křičel „Ruce vzhůru!“ Koukal ho však neuposlechl: [...] *já jsem se vzcho-*

*pil a šel jsem přímo proti němu, neboť jsem chtěl, aby mě tento zastřelil. Tento však přede mnou ustupoval s pistolí v ruce a za tu dobu se nahrnulo do místnosti několik příslušníků vojska a mnoho lidí. Dále nevím, co se se mnou dělo a později jsem stál čelem otočeným ke zdi. Poté jsem dostal řetízky na ruku a zanedlouho jsem byl odvezen do Českých Budějovic.*³⁶

Z opačné strany máme dvě výpovědi postřeleného Františka Vančury. První byla učiněna před vyšetřovatelem KV StB Praha Alfredem Novákem 26. května 1951, druhou, která je vlastně soudním zápisem posléze čteným při hlavním líčení, sepsal s postřeleným sám předseda senátu Státního soudu Ferdinand Blecha a soudce Karel Bautz 12. července 1951, tedy pouhý den před hlavním líčením. Svědek se v nich vůbec nezmiňuje, že by je Koukal přemlouval, ať ho pustí, nebo že by je vyzval, ať dají ruce vzhůru. Dodává nicméně, že Kronika se věnoval Koukalovi, a on neví, co si spolu říkali, protože byl zaujat prohlížením aktovky. Jak přišel ke svému zranění, popisuje takto: *V aktovce jsem viděl mokré lyžařské boty a ještě nějaké jiné věci. Aniž bych dal k tomu nějakou poznámku zvedl jsem hlavu k němu a vidím, jak tento mladík /Koukal/ vytahuje pistolí z levé náprsní kapsy. Zanechal jsem prohlídky aktovky a skočil jsem mu po ruce v níž pistolí držel a snažil jsem se ji otočit směrem k němu. Když jsem dostal tuto ruku do výše pasu Koukal vypálil jednu ránu, kterou já jsem byl zasažen do boku.*³⁷ Koukal měl poté, co on klesl k zemi, začít okamžitě střílet na Kroniku, který stál přibližně čtyři kroky od nich (Vančura si ovšem nepamatoval, zdali měl

Postřelený strážmistr František Vančura
Foto: ABS

Kronika již pistolí v ruce), což zraněného vyburcovalo k dalšímu zápasu o zbraň, ve kterém byl díky úderu rukou již úspěšný [...] *Po tomto mém zásahu Koukal klesl na kolena a viděl jsem, že se snaží s pistolí opakovat. Z toho jsem se domníval, že mu pistole vypověděla službu. Když Koukal klesl, přiklekl jsem k němu a rval jsem mu pistolí z ruky. On se silně bránil a při tom křičel „Poslední pro mne“.*³⁸ S „ukorištěnou“ pistolí si pak Vančura sedl na židli, protože byl zraněný a zcela vyčerpaný. Takovýto závěr celého dramatu potvrzuje i poslední existující svědectví, totiž výpověď zaměstnance Československých drah Josefa Čecha z 2. dubna. 1951: *Vběhnul jsem do přednostenské kanceláře, kde jsem viděl, jak u dveří leží šstržm. Kronika a stržm. Vančura jak se snaží vyrazit pistolí nějakému civilistovi z ruky. To*

34 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – podsvazek, zápisy o výpovědi Lubomíra Koukala z 10. 4. 1951.

35 Tamtéž.

36 Tamtéž, zápis o výpovědi Lubomíra Koukala z 3. 4. 1951.

37 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, zápis o výpovědi Františka Vančury z 26. 5. 1951.

38 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, zápis o výpovědi Františka Vančury z 12. 7. 1951.

jsem přiskočil strážm. Vančurovi na pomoc k neznámému muži, tento však na mě napřáhl pěstě, avšak při sebeobraně jsem jej zneškodnil ranou pod bradu. Podotýkám, že již strážm. Vančura držel pistoli, kterou odebral neznámému muži v ruce a když viděl, že již je chráněný mnou, tak si sednul na židli, ježto byl již vyčerpán svým zraněním. To již do místnosti přišli dva vojíni, kteří měli službu na nádraží a několik ostatních civilistů.³⁹

Při porovnávání výpovědí obou hlavních aktérů střelby zarazí zejména rozpor v líčení Koukalova pokusu zmocnit se služební zbraně příslušníka SNB, o němž ve Vančurově první výpovědi není vůbec nic a druhá ho fakticky popírá: *Pokud vím, neviděl jsem, že by Koukal se zmocnil nebo snažil zmocnit mé služební pistole, nebo pistole Kroniky.*⁴⁰ Problémem také je, že se na příchod zaměstnance drah nepamatuje ani Vančura, ani Koukal. Byl to však jen okamžik a sám Koukal ve svých výpovědích konstatoval, že si některé chvílky přesně nevybavuje. Situace byla natolik vypjatá a vzrušená, že se ani nelze divit – Vančura navíc zřejmě utrpěl šok.

Důležitým pramenem jsou i zprávy, které si o celé věci mezi sebou vyměňovaly jednotlivé bezpečnostní složky. Mohly do nich totiž proniknout informace, které byly získány ústně přímo na místě činu a které se do žádného protokolu nedostaly. Velitelství oddílu StB Soběslav tak například ještě 2. dubna 1951 informovalo KV StB České Budějovice o agentu CIC Koukalovi, který prý poté, co byl v nádražní kanceláři znovu vyzván, aby se legitimoval, *sáhl do spod svého kabátu vytáhl pistoli „Steier ráže 8 mm“ a vystřelil na strážm. Vančuru, kterého*

*zasáhl do levé tříselní krajiny. Vančura po výstřelu a zasažení poklesl. Tohoto okamžiku využil zadržžený [...] a počal stříleti po strážm. Kronikovi.*⁴¹ Logicky svým obsahem podobná je zpráva, kterou KV StB České Budějovice adresovalo kolegům z KV StB Praha 20. dubna 1951. Zajímavá a nová je zde ale zmínka o znehodnocení Kronikovy pistole jedním ze tří Koukalových výstřelů: *Druhým byl zasažen do hřbetu levé ruky a třetím do dýnka zásobníku pistole, takže nebyl schopen tuto použít.*⁴²

Když příslušníci komunistické tajné policie sepisovali tyto zprávy, věděli již, že štábní strážmistr SNB Václav Kronika přes okamžitou operaci v táborské nemocnici svým zraněním (lékaři zjistili průstřel ramene a pánve) podlehl.⁴³ Jednalo se bezesporu o tragédii, Václav Kronika byl prvorepublikový četník, po kterém zůstaly čtyři malé děti a manželka. Stav druhého policisty, strážmistra Františka Vančury, se lékařům podařilo stabilizovat, ovšem jeho zranění mělo trvalé následky.

Pokud je z předešlého patrné, že zjistit, co se skutečně stalo, je skoro nemožné, pak StB provádějící vyšetřování jistotu rozhodně nepostrádala a představitelé komunistické justice už vůbec ne. Těm stačilo, že Lubomír Koukal odešel za hranice a vrátil se jako „agent-chodec“. Ve „státě dělníků a rolníků“ padaly hrdelní tresty za naprosto vykonstruované a vyfabulované prohršky, a tak v tomto případě, kdy došlo k zabití a zranění příslušníka SNB, bylo od počátku jasno. Bylo jen zapotřebí Koukalova nešťastného osudu náležitě propagandisticky využít. Než ale přistoupíme k líčení

tohoto zavrženíhodného divadla, položme si ještě jednou otázku: Lze s pomocí dostupných pramenů vrhnout na okolnosti Koukalova činu alespoň trochu světla?

SVĚDECTVÍ JEDNOHO „NÁČRTKU“

Jestliže chceme Koukalův čin a hlavně jeho skutečný průběh objektivně posoudit, musíme se ptát zejména po jeho motivech. Lubomír Koukal se skutečně nevracel zpět do Československa, aby střílel po příslušnících SNB či komukoliv jiném. Vše nasvědčuje tomu, že kurýrem americké zpravodajské služby se stal víceméně náhodou a určující roli přitom hrály peníze, které oba mladí lidé – on a jeho snoubenka Alenka Fischerová – nutně potřebovali. V jeho představách šlo o jednodenní dobrodružství, které mělo reálnou naději na úspěch. Pak měla následovat vytoužená emigrace. Čteme-li pozorně všechny výpovědi, které se týkají střelby, zarazí jedna věc: nikde, dokonce ani ve Vančurově výpovědi, se nepíše, že by Koukal zahájil na Vančuru střelbu sám od sebe – rána padla až ve chvíli, když se Vančura na Koukala vrhl a začali spolu zápasit o zbraň. Je samozřejmě možné tvrdit, že Koukal vystřelil úmyslně, ale je zde jedna důležitá skutečnost, která může dokazovat opak. Když byl 13. července 1951 před tribunálem Státního soudu Praha na Pankráci čten posudek znalců z oboru vojenského a státněbezpečnostního, mimo jiné zaznělo: *Dále je nutno se zabývat některými skutečnostmi, které plně dokreslují činnost tohoto agenta. V prvé řadě jest to pistole, kterou obviněný byl vyzbrojen na cesty do ČSR. Tato pistole je zvláštní konstrukce a touto jsou vyzbro-*

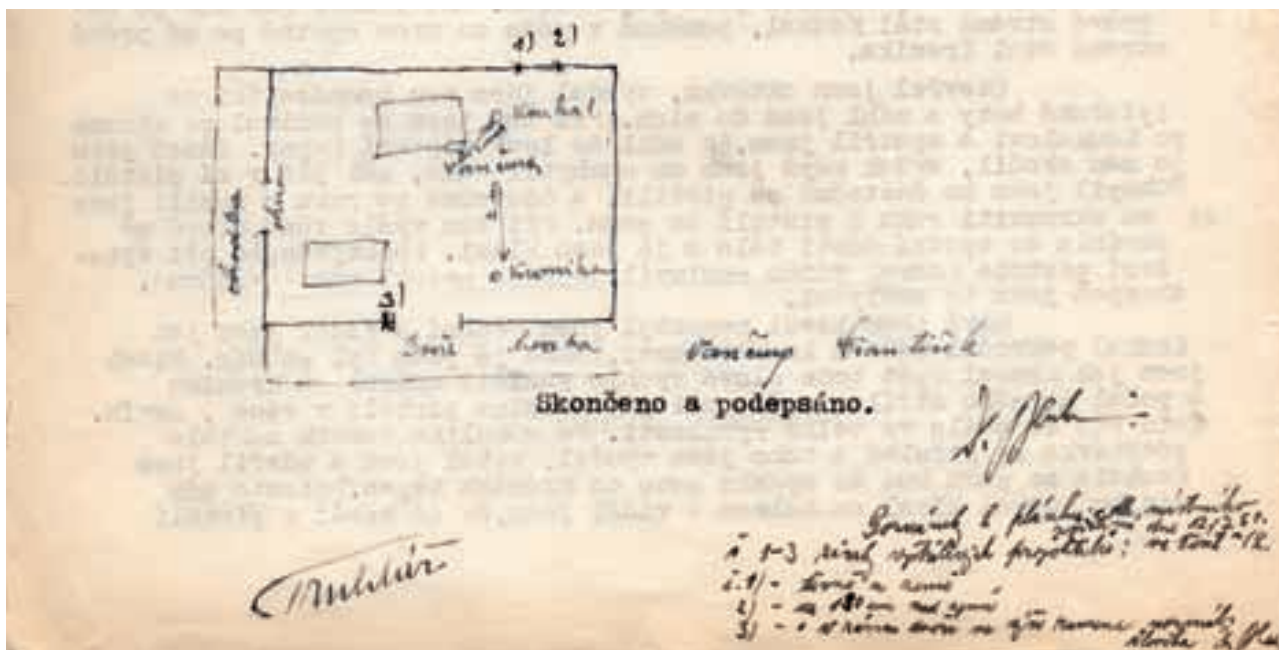
39 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, zápis o výpovědi svědka Josefa Čecha z 2. 4. 1951.

40 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, zápis o výpovědi Františka Vančury z 12. 7. 1951.

41 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – podvazek, zpráva VO StB Soběslav pro KV StB České Budějovice o agentu CIC Lubomíru Koukalovi z 2. 4. 1951.

42 Tamtéž, zpráva KV StB České Budějovice pro KV StB Praha o výsledku šetření o agentu CIC Lubomíru Koukalovi z 20. 4. 1951.

43 Tamtéž, potvrzení Státní oblastní nemocnice v Táboře o úmrtí Václava Kroniky z 3. 4. 1951.

Detail náčrtku místa činu, pořízený den před hlavním líčením

Foto: NA

gování agenti, pověření zvláštními úkoly a která se velmi hodí i k akcím teroristickým.⁴⁴ To, na co se zde naráží a co je zneužito k úplně jinému vyznění, je fakt, že Koukalova pistole nešla zajistit. Když k tomu připočteme Koukalovu neobratnost v manipulaci s ní – viz jeho výpovědi o tom, že ji měl v kapse obráceně –, je verdikt ohledně úmyslnosti či neúmyslnosti prvního výstřelu skutečně problematický a skutečnost hovoří spíše v Koukalův prospěch. On sám tvrdil, že s pistolí nikdy necvičil a rány vyšly náhodou.⁴⁵

Pak tu však máme Koukalovu střelbu na štábního strážmistra Kroniku, který stál několik kroků od zápasící dvojice. Koukal na StB tvrdil, a zopakoval to i před Státním soudem, že na něj policista také střelil. Při hlav-

ním líčení 13. července uvedl: *Když na to [myšleno po zápase s Vančurou] druhý příslušník po mne vystřelil asi 2x, střelil jsem po něm. Nemohu říci, že by to bylo v sebeobraně. Já jsem po něm vypálil jednu ránu. Mířil jsem mu na ruku, abych mu pistoli z ruky vyrazil. Víím, že příslušník SNB po mne střelil oprávněně a že jsem tohoto zavraždil. Já jsem se domníval, že příslušníci na moji výzvu „Ruce vzhůru“ ruce zvednou.⁴⁶ Ještě než se soud odebral k závěrečné poradě, vrátil se Koukal k výstřelům a žádal, aby bylo zjištěno, zda onen mrtvý strážmistr po mne střelil.⁴⁷ Na to soud vůbec nereagoval.*

O Kronikově případné střelbě neznáme ve vyšetřovacím spisu StB nikde ani zmínku. Přesto se autorovi podařilo v Národním archivu ve spi-

su Státního soudu Praha nalézt důkaz, který dává v této věci jednoznačně za pravdu Koukalovi. A dokazuje naprostou cyničnost a zrůdnost představitelů komunistické justice. Tím inkriminovaným dokumentem je již jednou citovaný soudní zápis z 12. července 1951, který vznikl při návštěvě postřeleného Františka Vančury v tábořské nemocnici. Cestu do jižních Čech nejspíš předseda senátu Státního soudu v Praze Ferdinand Blecha a soudce z povolání Karel Bautz podnikli, protože Vančura se vzhledem ke svému zranění nemohl přelíčení jako svědek zúčastnit. Zřejmě poněkud tristní důkazní zázemí je přivedlo i na myšlenku zajet přímo do Veselí nad Lužnicí a provést vlastní ohledání místa činu. Po více než třech měsících od tragédie tak oba soudci

44 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, posudek znalců z oboru vojenského a státněbezpečnostního v trestní věci proti Lubomíru Koukalovi z 13. 7. 1951.

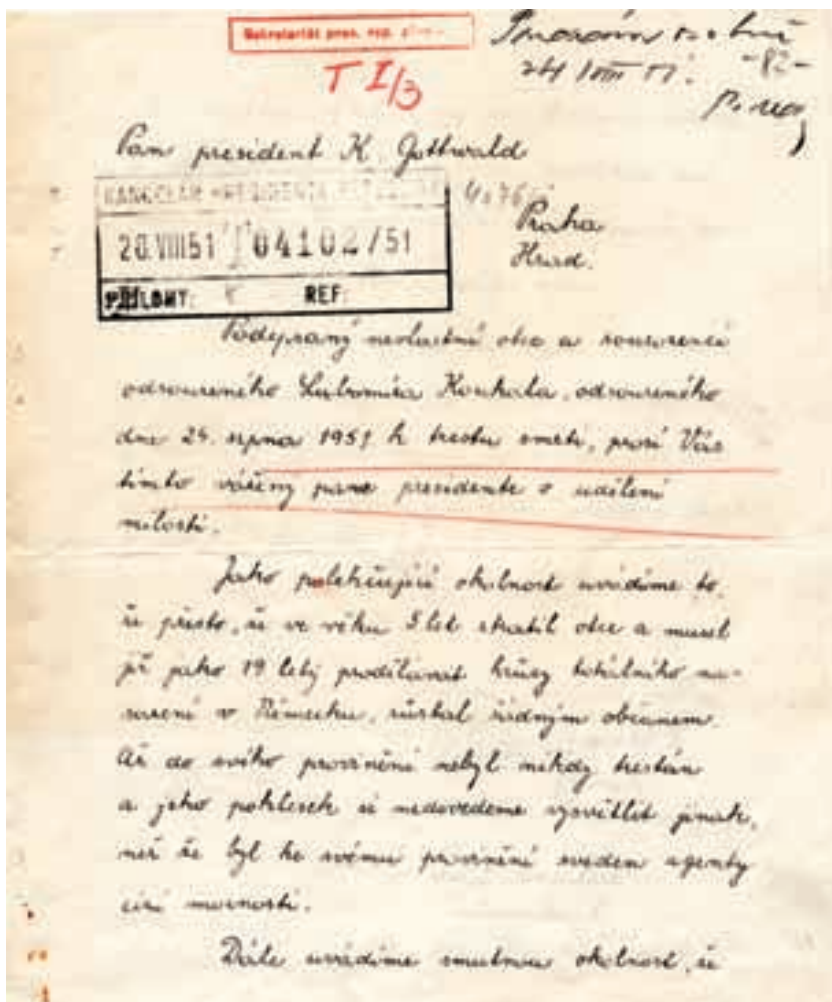
45 Tamtéž, protokol o hlavním líčení z 13. 7. 1951.

46 Tamtéž.

47 Tamtéž.

skutečně našli na zdech stopy po vystřelených projektilích a pečlivě je zanesli do Vančurovou vytvořeného situačního plánu, který se nachází na konci jeho výpovědi.⁴⁸ Jedná se o tři zásahy, z nich jeden do rámu dveří ve výši ramen nalevo od Kroniky. To souhlasí. Podle seznamu zabavených věcí byly nalezeny 4 kusy nábojnice, které Koukal vystřelil na přísl. SNB.⁴⁹ Pokud tedy jedna střela zasáhla Vančuru a dvě Kroniku, je toto ta chybějící čtvrtá. Jak ale pak vysvětlit dva zásahy do zdi, u které stál Koukal, jeden těsně u země a druhý ve výšce 130 centimetrů?

Pravda je taková, že oba soudci věděli s naprostou jistotou, že Václav Kronika také střílel. Přesto o tom druhý den při rozhodování o životě a smrti šestadvacetiletého Koukala nepadlo ani slovo. Dr. Ferdinand Blecha, předseda senátu Státního soudu v Praze, se tak bez mrknutí oka podepsal pod rozsudek, kde stálo: *Při zápase o pistoli, podařilo se mu ztočiti tuto směrem na spodní část těla strážmistra Vančury a vypáliti. Vančura zasažen klesl, na což obviněný Koukal okamžitě zamířil na vrchního strážmistra Kroniku a vystřelil naň jednu ránu, která zasáhla Kroniku do ramene. Tento však ještě setrvačností se naň vrhl, snažil se jej zneškodniti, byl však Koukalem při zápase opětně střelen do břicha. Kronika upadl na zem, a v tomto okamžiku napadl [Vančura] opětně Koukala. K samotnému ohledání místa činu pak hned na následující straně lživě uvádí: Dále soud seznal /dr. Blecha, K. Bautz/ na místě samém situaci, dále zjistil vstřely projektilů pistole obviněného Koukala a ve shodě s výpovědí svědka Vančury v částečné shodě obviněného Koukala a v plné shodě s trestním oznámením a všechna tato zjištění jsou v souhlasu se shora uvedeným skutkovým dějem. Proto tudíž*

Prosba Koukalovy rodiny o udělení milosti

Foto: NA

soud nevěří obhajobě obviněného Koukala.⁵⁰

CESTA NA POPRAVIŠTĚ

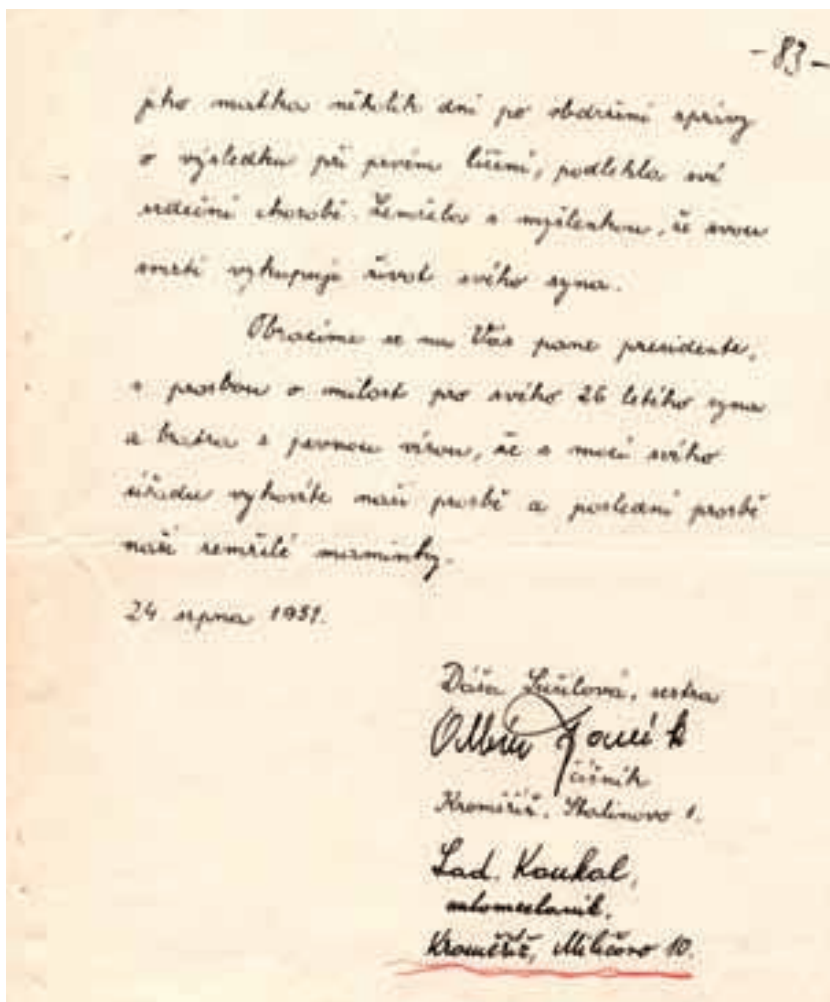
Poté, co byl „agent“ Koukal v pondělí 2. dubna 1951 v dopoledních hodinách zajištěn, odvezli si ho příslušníci KV StB České Budějovice, kteří do Veselí nad Lužnicí spěšně dorazili. Ti však neměli náležitý klid na Kou-

kalův výslech, museli rychle jednat, neměl-li jim uniknout Koukalův společník, na jehož přítomnost je upozornil novopečený vězeň. S tímto „polským“ agentem se měl Koukal setkat téhož dne v 18.00 na nádraží v Chlumu u Třeboně. Proto bylo rozjeto pátrání v celokrajském měřítku, ale po hledaném přibližně čtyřiačtyřicetiletém muži polské národnosti,

48 Tamtéž, zápis o výpovědi Františka Vančury z 12. 7. 1951.

49 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, seznam věcí zabavených u zadrženého agenta CIC Lubomíra Koukala z 4. 4. 1952.

50 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, rozsudek Státního soudu z 13. 7. 1951.

Prosba Koukalovy rodiny o udělení milosti

Foto: NA

kteřý měl mít mimo jiné i nápadně krátké nohavice kalhot a – na to bylo upozorňováno především – i ostře nabitou zbraň, jako by se slehla zem. Věděl snad Koukal něco, co vyšetřovatelům neřekl? Či je záměrně svedl na falešnou stopu? Nevíme.

Lubomír Koukal se v Českých Budějovicích dlouho neohřál. Na rozkaz,

kteřý přišel přímo z ministerstva národní bezpečnosti, byl již 4. dubna převezen do vazby KV StB Praha. Tamější vyšetřování netrvalo dlouho a zaměřovalo se především na maximální agenturní „vytěžení“ zadržného. To spočívalo především v získání zpravodajsky cenných informací o americké CIC v Salcburku, o tábore

Hellbrunn a jeho československém osazenstvu. StB si nenechala ujít ani lákavou možnost provokací, jelikož Koukal měl u sebe dopisy uprchlíků a navíc i nějaké adresy. Na těch se velmi brzy začali objevovat lidé hledající pomoc a vyřizující pozdravy ze zahraničí.⁵¹

Vyšetřování Lubomíra Koukala skončilo 10. května 1951. O dva dny později KV StB Praha vyhotovila pro Státní prokuraturu trestní oznámení, ve kterém je Koukal označen za zřídla lidské společnosti, člověka bez charakteru, schopného spáchat jakýkoliv zločin, kteřý šel na Vysokou školu hospodářských věd jen proto, aby si po jejím absolvování mohl lépe zajistit teplé místočko a žít tak bezpracně, jak tomu kdysi bývalo. Koukalovi jsou zde zkrátka podsouvány ty nejstrašlivější úmysly a je z něj činěn otrlý agent. Naopak tu nenajdeme ani slovo o jeho nucené spolupráci s StB, kteřá byla skutečným motivem útěku. Ohledně střelby je zde řečeno, že se Koukal postavil příslušníkům na odpor a vytáhl z levé náprsní kapsy pistoli, když předtím se snažil příslušníky SNB přemluvit k tomu, aby jej propustili. Jeden z příslušníků, když viděl, že Koukal drží v ruce pistoli, skočil mu po této ve snaze zabránit mu v jejím použití. Nastala rvačka o tuto pistoli, při čemž Koukal vypálil několik ran a zasáhl oba příslušníky SNB.⁵² Text překvapivě přichází s tím, že se Koukal zmocnil jedné ze zbraní raněných příslušníků. V trestním oznámení se mluví i o Alence Fischerové. Konstatuje se zde, že byla k útěku za hranice svedena.

15. května byl Koukal předán z vazby KV StB na Pankráci do vazby Státního soudu, taktéž na Pankráci.⁵³ Žaloba Státní prokuratury nese datum 30. května 1951 a pokračuje ve stejném duchu. Můžeme se zde např. dočíst:

51 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Koukal Lubomír a spol. – podsvazek, viz např. zpráva o napojení agenta AV 24035 na Jiřinu Kovandovou z 6. 4. 1951.

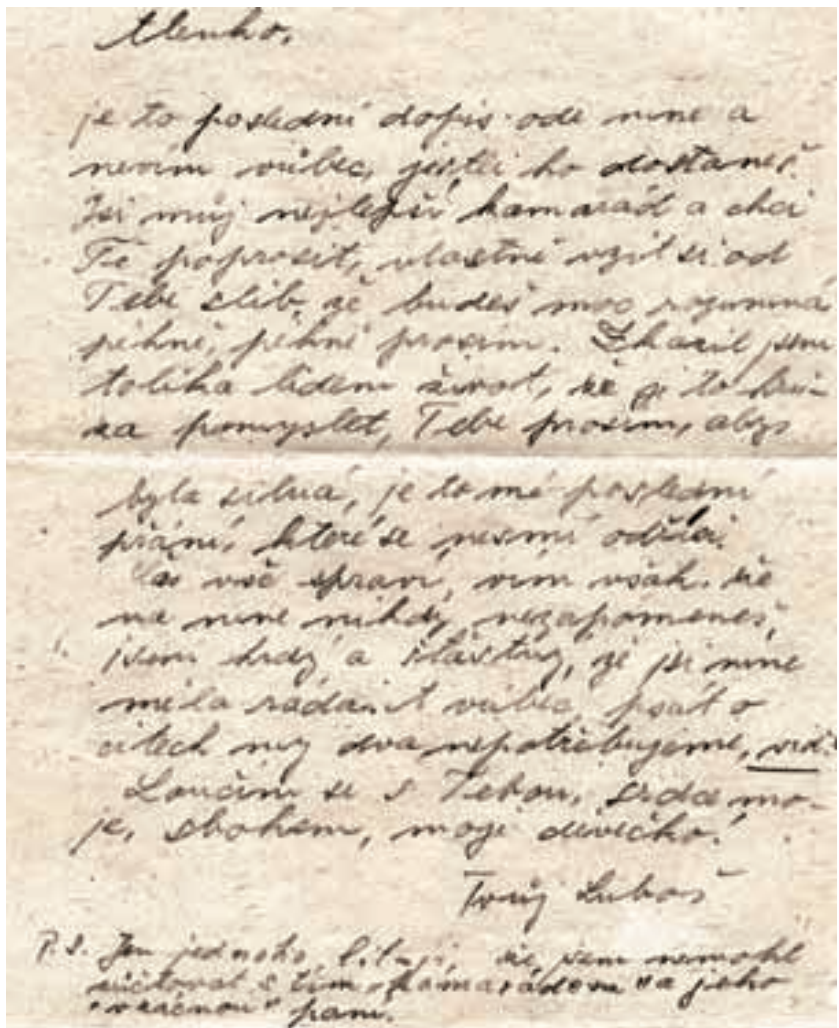
52 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2238 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Lubomíru Koukalovi, trestní oznámení KV StB Praha z 12. 5. 1951.

53 NA, f. Správa sboru nápravné výchovy, nezprac., osobní spis (vězně) Lubomíra Koukala, zpráva o převzetí vězně z 15. 5. 1951.

Pro angloamerické otrokáře nemá chyčený špion žádnou cenu, proto jsou jejich agenti cvičeni ve střelbě, aby aspoň způsobením ztrát na lidských životech nahradili válečným štváčům dolary, za něž byli koupeni. Jedním z těchto zaprodaných odrodilců, kteří ztratili všechnu čest a svědomí, je obviněný Lubomír Koukal. Za zcela prokázaný fakt je zde vydáváno, že se Koukal pokusil o útěk již v roce 1950, což dokazuje jeho hlubokou nenávisť ke všemu pokrokovému. V žalobě se navíc tvrdí, že vytáhl pistolí a namířil na orgány SNB s úmyslem cestu si prostrlíleti.⁵⁴ Podle státního prokurátora spáchal Lubomír Koukal zločin velezrady (§ 78 tr. z.), vyzvědačství (§ 86 tr. z.), vraždy a pokusu o ni (§ 216 tr. z.). Popraven mohl být za každé z těchto obvinění zvlášť.

Žalobu, ve které se už jméno Alenky Fischerové neobjevuje, doručili Koukalovi do cely 14. června 1951. Současně dostal předvolání k hlavnímu líčení. Do protokolu o doručení žaloby obviněnému a jeho předvolání napsal Koukal několik řádek na doplnění toho, co již řekl. Text začíná větou: *Narodil jsem se v ČSR jako nepřítel lid. dem. zřízení.*⁵⁵

Hlavní líčení před Státním soudem v Praze se konalo 13. července 1951 v porotní síni na Pankráci za účasti „organizované veřejnosti“ z řad příslušníků SNB a StB, kteří se přišli podívat na to, jak bude s „pomahačem“ kapitalistických upírů, válečných paličů a imperialistických vlkodlaků⁵⁶ spravedlivě naloženo. Proces začal v 8.00 a skončil v 15.40. Bylo to divadlo se státním prokurátorem Dr. Vladimírem Burešem jako hlavním sólistou. Ve spisech Státní prokuratury se dochoval jeho projev, který je dokonalou ukázkou zločinnosti a demagogie tehdejší doby: *Marně se tu snaží obviněný učiniti z tohoto faktu nešťastnou náhodu, jak již bylo vyvrá-*

Poslední dopis pro Alenku Fischerovou z noci před popravou

Foto: ABS

ceno v průvodním řízení. Nejde však ani o nahodilého vraha, který vraždí pouze z osobních pohnutek. I zde jde o součást organizovaného náporu imperialistů proti naší republice. [...] je třeba ukázati jemu podobným i jejich pánům, že dovedeme tvrdě potrestati všechny stvořry, které nám sem přicházejí, že my, kteří pro udržení míru a vybudování

*nové šťastné epochy lidstva nelitujeme vlastních životů, nebudeme litovati ani těch, kteří se snaží toto naše úsilí zvrátit. Proto slavný soude žádám, aby po prozkoumání všech okolností byl vysloven ten nejpřísnější trest, který zákon na tak těžké zločiny stanoví.*⁵⁷

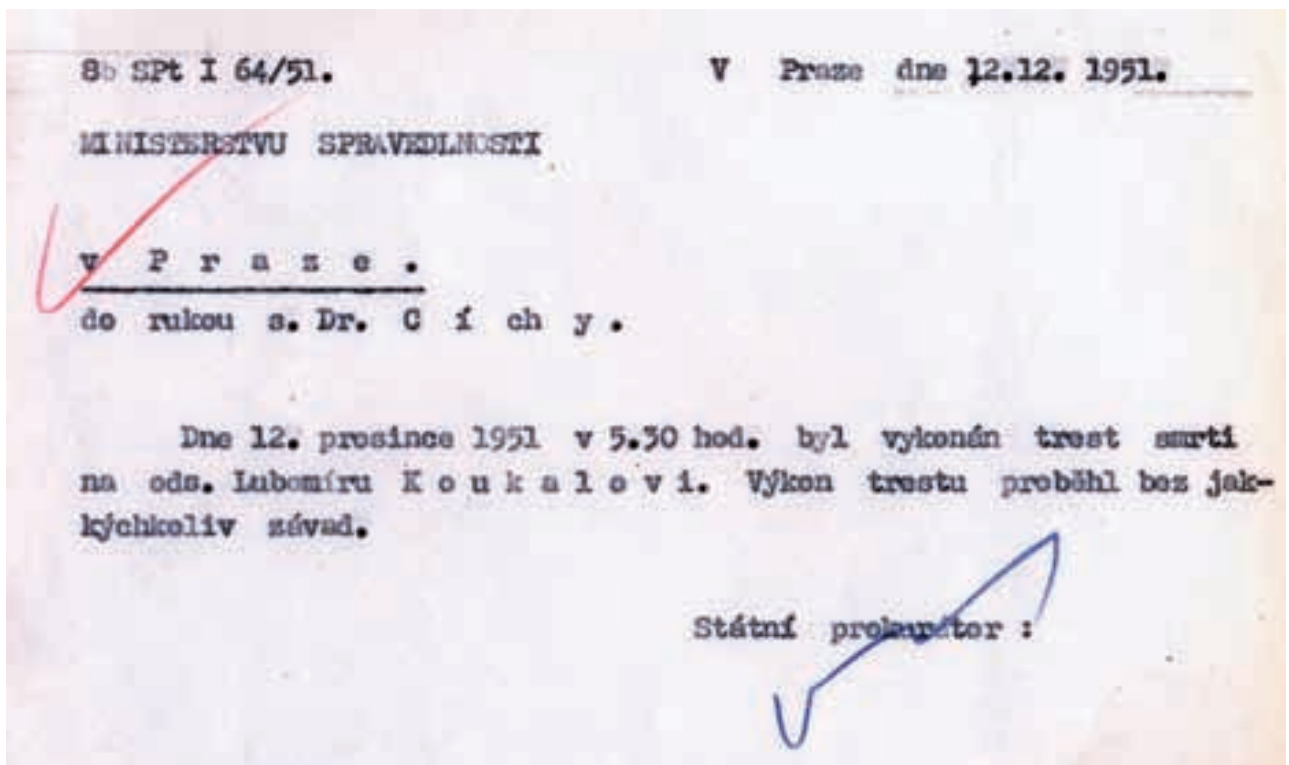
A tak se i stalo. Lubomír Koukal byl senátem Státního soudu, jehož

54 NA, f. Státní prokuratura Praha, nezprac., sp. zn. 8 Spt I 64/51, žaloba Státní prokuratury v Praze z 30. 5. 1951.

55 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, protokol o doručení žaloby obviněnému a jeho předvolání z 14. 6. 1951.

56 Tamtéž, rozsudek Státního soudu Praha z 13. 7. 1951.

57 NA, f. Státní prokuratura Praha, nezprac., sp. zn. T 526/51, text závěrečné řeči prokurátora, neparafováno a nedatováno.

Zpráva o vykonání popravu Lubomíra Koukala pro ministerstvo spravedlnosti

Foto: NA

členy byli předseda senátu Dr. Ferdinand Blecha, soudci z povolání Otakar Balaš a Karel Bautz a soudci z lidu Karel Kusovský a František Kumbera, odsouzen za trestný čin velezrady, vyzvědačství, vraždy a pokusu vraždy k trestu smrti, ztrátě čestných práv občanských a propadnutí celého jmění.⁵⁸ Poté, co Nejvyšší soud v Praze (předseda Dr. Havlíček, za generální prokuraturu Dr. Prokop⁵⁹) zamítl dne 24. srpna 1951 za pouhé dvě a půl hodiny odvolání a prezident odmítl udělit milost, byl Lubomír Koukal 12. prosince 1951 v 5.30 v Praze na Pankráci popraven. Jeho ostatky byly pak po zpopelnění dne 2. ledna 1952 uloženy v rakvi č. 2 do

hromadného hrobu na ďáblickém hřbitově.⁶⁰ Dopis, který napsal své snoubence Alence Fischerové v noci před popravou, nebyl nikdy doručen a dodnes se nachází ve vyšetřovacím spise StB. Je němým svědkem jedné obrovské lidské tragédie.

EPILOG

Příběh Lubomíra Koukala není příběhem zločince. Není však ani příběhem hrdinného odbojáře. Je to příběh obyčejného mladého člověka, který se nezaviněně dostal do soukolí zločinného režimu, jemuž nakonec padl za oběť. Jako mnozí jiní. Svým způsobem i jako štábní strážmistr Václav Kronika.

Osud Alenky Fischerové se nepodařilo zjistit, pravděpodobně zůstala v emigraci. Kdoví, jestli se někdy dozvěděla pravdu o svém snoubenci. Stejně tak nevíme nic o dalším životě někdejších Koukalových přátel Tomáše Chranovského a Ladislava Nováka.

Lubomír Koukal byl rehabilitován nadvakrát podle zákona č. 119/90 Sb. V prvním případě Městský soud v Praze prohlásil za zrušený výrok o vině ohledně všech trestných činů mimo trestný čin vraždy a pokusu vraždy, přičemž stanovil trest odnětí svobody na dolní hranici trestní sazby na 10 let. Dne 28. června 1993 tentýž soud rozhodl na základě novely zákona č. 119/90 o Koukalově úplné rehabilitaci.⁶¹

58 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, rozsudek Státního soudu z 13. 7. 1951.

59 NA, f. Nejvyšší soud Praha, nezprac., sp. zn. To X 104/51, protokol o odvolacím líčení z 24. 8. 1951.

60 NA, f. Státní soud Praha, nezprac., sp. zn. 4 Ts I 18/51, zpráva Ústavu pro soudní lékařství UK Státnímu soudu v Praze z 2. 1. 1952.

61 Tamtéž, usnesení Městského soudu v Praze č. j. Rt 9/93 z 28. 6. 1993.